

Andrzej Dyrda

**Zagrożenia bezpieczeństwa polski w kontekście
polityki prowadzonej przez Białoruś**

**Poland's security threats in the context
of byelorussian policy**

Streszczenie

Polityka bezpieczeństwa prowadzona przez Polskę wobec swoich sąsiadów, jej kierunki, zakres i możliwości są determinowane sytuacją geopolityczną. Nasz kraj jako pełnoprawny członek Unii Europejskiej w swoich decyzjach zobligowany jest do kierowania się interesem wspólnoty do której należy, a także interesem własnym – polską racją stanu. Podejmując zagadnienie kierunków polityki bezpieczeństwa prowadzonej przez Rząd Rzeczypospolitej wobec Białorusi nie sposób pominąć siły wpływów Rosji. Współzależność geopolityczna, militarna, kulturowa i religijna czynią te kraje bardzo bliskimi sojusznikami. Władze naszego kraju formułując kierunki polskiej polityki zagranicznej uwzględniają również fakt przemian, jakie dokonały się w ostatnich latach w białoruskiej polityce wewnętrznej i zagranicznej. Dlatego ważnym kontekstem jest sytuacja opozycji białoruskiej, wśród której znajduje się również mniejszość polska. Relacje Polski z Białorusią w sferze bezpieczeństwa powinny uwzględniać zarówno potencjalne zagrożenie militarne, jak i gospodarcze, w tym również energetyczne. Szanując integralność Białorusi, tożsamość jej obywateli, Polska powinna przyczynić się do demokratyzowania życia wewnętrznego, poszanowania praw i wolności człowieka przez władze Białorusi przy zachowaniu dobrosąsiedzkich stosunków.

Summary

Security policy carried out by Poland towards its neighbors, the scope, directions and possibilities are determined by the geo-political situation. Our country as a full European Union's Member State is obliged in its decisions to be guided by the interest of the community that it belongs to, as well as its own interest – the Polish reason of state. Dealing with the issue of security policy directions set by the Republic of Poland, one cannot omit the power of Russia's influence. Geo-political, military, cultural and religious correlations make these countries close allies. Forming Polish foreign policy directions, our authorities take also into consideration the changes that have taken place recently in Byelorussian internal and foreign policies. Therefore the situation of Byelorussian opposition, the Polish minority including, is an important context. The relations between Poland and Byelorussia should involve potential military and economic threat, energy including. Respecting Byelorussia's in-

tegrity, its citizens' identity, Poland should contribute to internal life democracy, complying with human rights and freedom by Byelorussian authorities while keeping good neighborly relations.

Słowa kluczowe: Białoruś, bezpieczeństwo, geopolityka, zagrożenia militarne, zagrożenia gospodarcze, zagrożenia energetyczne, integracja, demokracja.

Key words: Belorussia, safety, geopolitics, military threats, economic threats, energy threats, integration, democracy.

Aktualna sytuacja geopolityczna Polski determinuje zakres, możliwości oraz kierunki polityki jaką mogą prowadzić władze naszego państwa wobec swoich sąsiadów. Polska jako pełnoprawny członek Unii Europejskiej w swoich decyzjach kieruje się interesem wspólnoty do której należy, a także interesem własnym - polską racją stanu. Z tego względu polityka zagraniczna i bezpieczeństwa Unii Europejskiej stanowi fundament konstytuowania podstaw wzajemnych odniesień w relacjach Polski z innymi krajami, a zwłaszcza naszymi bezpośrednimi sąsiadami. Jednym z nich jest Republika Białorusi. W politycznych stosunkach polsko-białoruskich - K. Malak wyodrębnia dwa okresy:

- o Obejmujący lata 1990-1995, to budowanie podstaw traktatowych stosunków wzajemnych. Intensywność politycznych kontaktów zaowocowała raczej pisemnymi i ustnymi deklaracjami.
- o Drugi okres jest zdeterminowany Unią Celną z Rosją oraz wygraniami wyborów przez Aleksandra Łukaszenkę, co oznacza reorientację polityki Białorusi w kierunku Rosji¹.

Od chwili utworzenia Unii Europejskiej, a także po jej rozszerzeniu o kolejne państwa podejmowano i nadal podejmuje się szereg działań zmierzających do kształtowania i wzmacniania tych przedsięwzięć, które służą kształtowaniu zewnętrznego bezpieczeństwa z naciskiem na prawa i wolności człowieka. Jak twierdzi J. Kunikowski:

We wszystkich rozważaniach nad umacnianiem bezpieczeństwa personalnego i strukturalnego - głównie z zakresu obronności kraju - brane są pod uwagę istniejące współcześnie uwarunkowania polityczne, militarne, ekonomiczne i naukowo-techniczne, określające możliwości rozwoju społeczeństwa...².

Jako słusznie należy uznać przekonanie, iż tylko aktywną polityką zagraniczną można przeciwdziałać negatywnym zjawiskom, jakie występują w państwach ościennych³. Z tego względu w Europejskiej Strategii Bezpieczeństwa jako priorytetowe uznano prowadzenie aktywnej polityki wobec

¹ Por. K. Malak, *Polityka zagraniczna i bezpieczeństwa Białorusi*, Warszawa 2003, s. 89.

² J. Kunikowski, *Wiedza i edukacja dla bezpieczeństwa*, Warszawa 2002, s. 3-4.

³ Por. A. Legucka, *Polityka wschodnia Unii Europejskiej*, Warszawa 2008, s. 7.

najbliższych sąsiadów. Polska znalazła się wśród tych krajów które z przyczyn geograficznych i politycznych są usytuowane na obrzeżach Unii Europejskiej. Z tego względu oczywiste okazało się nasze zaangażowanie w jej politykę wschodnią. Zauważyć jednak należy, iż ten kierunek polityki zagranicznej Unii nie został wyraźnie wyodrębniony z całości polityki zewnętrznej. Poszczególne państwa członkowskie prowadzą ze swoimi sąsiadami bilateralną politykę w różnych sferach, dla nich istotnych. Idzie tu o prawa i wolności dla mniejszości narodowych, a także wymianę handlową. Konieczność zapewnienia sobie dostaw surowców – zwłaszcza energetycznych – oraz rynków zbytu dla swoich towarów sprawia, iż wspólna polityka zagraniczna Unii Europejskiej staje się mało realna.

Podążając za zagadnieniem polityki bezpieczeństwa prowadzonej przez Polskę wobec Białorusi nie sposób pominąć Rosji. Współzależność geopolityczna, militarna, a także kulturowa i religijna czynią Rosję i Białoruś bardzo bliskimi sojusznikami. Istotną rolę w „rozgrywaniu” wschodniej polityki Unii Europejskiej odgrywa Rosja. Dysponując dużym potencjałem surowcowym, politycznym, ludnościowym i militarnym prowadzi aktywną politykę zmierzającą do demontażu wspólnej polityki Unii Europejskiej. Tradycyjne, polityka zagraniczna Rosji jest ukierunkowana na utrzymanie potężnego imperium, w miarę możliwości przyłączanie do niego nowych terenów, a przede wszystkim prezentowanie siebie jako państwa europejskiego i globalnego mocarstwa. Jak zauważa A. Legucka Rosja w kontekście kulturowym jest częścią Europy, natomiast Europa stanowi dla Rosji w sensie politycznym, ekonomicznym i militarnym obiektem zewnętrznym – w pewnym sensie zagrożenie dla „rosyjskiej duszy”⁴. Rosyjska polityka zagraniczna została tak ukierunkowana, aby traktować Unię Europejską jako instytucję przede wszystkim ekonomiczno-społeczną mającą zapobiegać konfliktom na kontynencie. W tym kontekście pojawia się pytanie: czy wobec tego w świetle założeń rosyjskiej polityki bezpieczeństwa Unię Europejską traktuje się jako ważny czynnik bezpieczeństwa europejskiego. W licznych wypowiedziach dyplomatów rosyjskich zawiera się duża doza wątpliwości. Na pierwszy plan wysuwa się przekonanie, iż to Rosja a nie Unia Europejska powinna odgrywać decydującą rolę w kształtowaniu europejskiej polityki bezpieczeństwa⁵. Autorka dokonuje analizy dwóch kierunków rosyjskiej polityki zagranicznej, a mianowicie atlantyzm i neoeurazjyzm:

- o Atlantycy widzieli Rosję jako mocarstwo, jedno z rozwiniętych państw świata które utrzymuje bliskie kontakty z państwami Europy zachodniej i USA. Dzięki takiej pozycji Rosja miała wpływ na kształt porządku międzynarodowego. Wizja wspólnego europejskiego domu odwoływała się

⁴ Zob. A. Legucka, *Rosyjska wizja Unii Europejskiej*, Bezpieczeństwo Narodowe 2007, nr 3-4, s. 140-0145.

⁵ Zob. A. Legucka, *Polityka wschodnia Unii Europejskiej*, Warszawa 2008, s. 76.

do wspólnej kulturowej tożsamości. Dzięki temu Rosja mogłaby dokonywać takich reform w polityce wewnętrznej i zagranicznej, dzięki którym miałyby zapewnione miejsce wśród elity gospodarczej i politycznej świata.

- o Neoeurazjatyzm nawiązuje ona do tradycyjnie lansowanej przez Rosję koncepcji słowiańskiej wspólnoty narodów. Zwolennicy tej koncepcji twierdzą, iż Rosja jest państwem euroazjatyckim, dlatego powinna w swojej polityce poszukiwać własnej drogi. Na początku XX wieku Rosja wypromowała hasło „rosyjskiej tożsamości”. Jego realizacja powinna prowadzić do zapewniania Rosji samodzielności i niezależności⁶.

W orbitę rosyjskiej polityki bezpieczeństwa została wciągnięta Białoruś. Realizowana przez Aleksandra Łukaszenkę polityka zagraniczna i bezpieczeństwa została ukierunkowana na ścisłą współpracę z Federacją Rosyjską. Można ją ocenić jako nową wersję wspólnoty narodów z czasów ZSRR. Dlatego jako słuszną należy uznać koncepcję przyjętą przez państwa Unii Europejskiej, zmierzającą do zaangażowania się w budowę na Białorusi społeczeństwa obywatelskiego. U podstaw takiego ukierunkowania polityki bezpieczeństwa Unii spoczywa przekonanie, iż zjednoczonej Europie potrzebna jest demokratyczna Białoruś.

Władze naszego kraju formułują polskiej polityki zagranicznej uwzględniają fakt przemian, jakie dokonały się w ostatnich latach w białoruskiej polityce zagranicznej⁷. Na początku lat 90-tych XX wieku władze Białorusi dążyły do zrównoważenia wpływów Rosji i Zachodu w swojej polityce zagranicznej i bezpieczeństwa. Status członka w Parlamencie Europejskim i obserwatora w Radzie Europy stwarzały dobre podstawy do istotnych przeobrażeń wewnętrznych i otwierały drogę do wspólnej Europy. Zauważyć należy, iż dopiero 10 października 1991 roku premierzy J. K. Bielecki i W. Kiebicz podpisali *Deklarację o dobrym sąsiedztwie, wzajemnym zrozumieniu i współpracy*. Stwierdzono w niej, iż strony nie mają wobec siebie żadnych roszczeń terytorialnych, a stosunki będą oparte na zasadach równości, szacunku dla suwerenności i terytorialnej integralności państw, nieingerencji w sprawy wewnętrzne, swobody wyboru systemu społeczno-politycznego, dobrego sąsiedztwa, wzajemnego zrozumienia i wzajemnie korzystnej współpracy⁸. Dojście do władzy prezydenta Aleksandra Łukaszenki spowodowało nagły zwrot w dotychczasowej polityce. Zerwane zostały kontakty ze światem zachodnim. Sformułowana od nowa polityka zagraniczna i bezpieczeństwa prowadziła Białoruś w „objęcia”: Rosji. Zwrócić należy uwagę na to, iż taka polityka znaj-

⁶ Zob. A. Legucka, *Polityka wschodnia Unii Europejskiej*, Warszawa 2008, s. 77-79.

⁷ Zob. A. Legucka, *Polityka wschodnia Unii Europejskiej*, Warszawa 2008, s. 131-132.

⁸ Zob. Deklaracja o dobrym sąsiedztwie, wzajemnym zrozumieniu i współpracy między Rzeczypospolitą Polską i Republiką Białorusi, Warszawa 10 października 1991 roku, „Zbiór Dokumentów” 1992, nr 2, s. 18-22.

duże poparcie znacznej części społeczeństwa białoruskiego. Odwołać się można do poglądów wyrażanych przez analityków Ośrodka Studiów Wschodnich⁹. Twierdzą oni, iż zwłaszcza elity białoruskie postrzegają swoją sytuację, swoje prawa i wolności tak, jakby byli obywatelami suwerennego, demokratycznego państwa. Jak twierdzi K. Malak:

Białoruś pod rządami Aleksandra Łukaszenki unika artykułowania stanowisk mogących stwarzać pozory, że się różnią lub nie w pełni pokrywają z rosyjskim punktem widzenia¹⁰.

Sądzić więc należy, iż polityka bezpieczeństwa Białorusi jest ściśle związana z polityką rosyjską. Tezę tę można uzasadnić odwołując się do wyznaczników białoruskiej polityki bezpieczeństwa. Są nimi:

- o przedsięwzięcia prowadzące do ściślejszej integracji politycznej i gospodarczej,
- o dalsza integracja struktur dowodzenia pomiędzy armiami obu państw,
- o doskonalenie wspólnego systemu obrony powietrznej,
- o wspólne prognozowanie zagrożeń,
- o koordynacja działań służb specjalnych,
- o pomoc udzielana przez Rosję przy realizacji zadań operacyjnych,
- o wspólne kształcenie i wymiana kadr odpowiedzialnych z politykę zagraniczną i bezpieczeństwa.

Pozwala to na wyprowadzenie wniosku, iż Rosja i Białoruś tworzą wspólną przestrzeń bezpieczeństwa. Ten kontekst należy uwzględnić formułując założenia polskiej polityki bezpieczeństwa w odniesieniu do Białorusi.

Wobec tego, na jakie zagrożenia narażona jest Polska ze strony Białorusi? Eksponując kolejno czynniki zagrożenia wskazuje się możliwe ich potencjały. Czy Białoruś stanowi **militarne** zagrożenie dla naszego kraju? Uwzględniając jej potencjał militarny można sądzić, iż takiego zagrożenia nie ma. Zauważyć jednak należy, iż:

Białoruś postrzegana jest jako bufor między Rosją a Sojuszem Północnoatlantyckim i państwami – członkami Unii Europejskiej. Zajmuje ona szczególne miejsce w polityce Rosji, co wynika ze znaczenia geopolitycznego i wojskowego tego państwa dla interesów rosyjskich. Poprzez swoją obecność w tym kraju Rosja realizuje politykę powstrzymywania rozszerzania NATO na wschód¹¹.

Dlatego należy brać pod uwagę wojskowe powiązania Białorusi z Rosją oraz wojska rosyjskie stacjonujące w okręgu kaliningradzkim. Są to realne zagrożenia których nie można lekceważyć. Zasadnicze założenia strategii obronnej Białorusi zostały sformułowane w przyjętej doktrynie, która w założeniu ma charakter obronny. Priorytetem w polityce militarnej jest tworzenie jednolitej

⁹ Raport Ośrodka Studiów Wschodnich 2000, Warszawa 2001, maj, s. 25-26.

¹⁰ K. Malak, *Polityka zagraniczna i bezpieczeństwa Białorusi*, Warszawa 2003, s. 130.

¹¹ S. Iwanowski, *Sily Zbrojne Ukrainy i Białorusi*, Warszawa 2010, s. 7.

przestrzeni obronnej z Federacją Rosyjską. Białoruś zastrzega sobie prawo zwrócenia się o pomoc do swoich sojuszników w przypadku, gdyby stała się obiektem agresji¹². Siły Zbrojne Białorusi składają się z: Sił lądowych i Sił Powietrznych (około 73 tys. żołnierzy). Na uzbrojeniu posiadają około: 1586 czołgów, 2504 transporterów opancerzonych, 1499 środków artyleryjskich kalibru powyżej 100 mm, 96 wyrzutni rakiet operacyjnych i taktycznych, 175 samolotów bojowych, 238 śmigłowców, 175 zestawów rakiet przeciwlotniczych¹³. Duże zaniepokojenie wywołały w Polsce ćwiczenia wojskowe przeprowadzone przez Republikę Białorusi i Federację Rosyjską pod kryptonimem „Zachód 2009”. Ilość użytych sił i środków pozwala ocenić je jako największe przedsięwzięcie od czasu utworzenia sojuszu tych państw. Celem ćwiczeń – jak podano w komunikacie – było zapewnienie bezpieczeństwa militarnego obu państw i sprawdzenie ich gotowości do odparcia potencjalnej agresji¹⁴. Konieczne jest w takim przypadku rozmieszczenie adekwatnych do zagrożenia jednostek Wojska Polskiego oraz większe zaangażowanie sił NATO w tej strefie operacyjnej. Poważnym problemem jest dla naszego kraju zagrożenie **gospodarcze, w tym energetyczne**. Są tego co najmniej dwa powody. Pierwszy, to niewielki zakres dywersyfikacji źródeł surowców energetycznych, a zwłaszcza gazu ziemnego. Podstawowym jego dostawcą jest Rosja. Jak twierdzi I. Kobrinskaja:

W sferze ekonomii twarda linia została mocno przekroczona pod koniec 2005 i na początku 2006 roku, gdy znowu podjęto problem cen gazu dla Ukrainy (i planowano zwiększyć ceny dla Białorusi), jednocześnie Rosja wprowadziła sankcje przeciw Gruzji i Mołdawii w odniesieniu do towarów importowanych (wino) z tych krajów ponieważ (jak twierdzono dop. mój) nie spełniały wymaganych norm. Dowodzi to uzasadnionego niepokoju, gdy zauważono, iż wobec Łotwy postępowano tak samo¹⁵.

Jednak linie przesyłowe przebiegają między innymi przez Białoruś. Jakikolwiek napięcie w stosunkach Polski z Białorusią może spowodować zablokowanie linii przesyłowych, a tym samym poważne straty ekonomiczne. Zagrożenia **polityczne** wynikają z fiaska prób instytucjonalizacji stosunków Unii - w tym Polski - Białorusią. Punktem wyjścia do dialogu stało się uznanie Białorusi jako niepodległego państwa oraz podjęcie rozmów na temat podpisania *Układu o partnerstwie i współpracy*, ich efektem było podpisanie w 1995 roku dokumentu ustanawiającego zasady prowadzenia rozmów z władzami Białorusi. Wcześniej, bo 10 października 1991 roku podpisano *Deklarację o dobrym sąsiedztwie*, w której zawarte zostały zasady dobrego sąsiedztwa i współpracy

¹² Por. S. Iwanowski, *Siły Zbrojne Ukrainy i Białorusi*, Warszawa 2010, s. 8.

¹³ Zob. S. Iwanowski, *Siły Zbrojne Ukrainy i Białorusi*, Warszawa 2010, s. 13-14.

¹⁴ Zob. A. Goławski, T. Wróbel, *Manifestacja, „Polska Zbrojna” 2009*, nr 49.

¹⁵ K. Malfliet, L. Verpoest, E. Voinikow, *The CIS, the EU and Russia. The challenges of integration*, Great Britain 2007, page 17.

między Rzeczypospolitą Polską a Republiką Białorusi¹⁶. Również wybór Aleksandra Łukaszenki na prezydenta Białorusi, a także składane wówczas deklaracje nie zawierały symptomów świadczących o dążeniu do konfrontacji. Wręcz przeciwnie, zgłaszano chęć przystąpienia do Unii Europejskiej. Zasadnicza zmiana w białoruskiej polityce zagranicznej i bezpieczeństwa nastąpiła po referendum przeprowadzonym w 1996 roku na zlecenie Aleksandra Łukaszenki¹⁷. Proponowane przez niego reformy – co do których Polska zgłaszała szereg zastrzeżeń – zostały wcielone w życie. Było to możliwe, ponieważ uzyskał on poparcie ze strony Rosji, jak również przejął kontrolę nad środkami społecznego przekazu oraz nie dopuścił opozycję do głosu. Mając poparcie ponad 70% obywateli Aleksander Łukaszenka zaczął lekceważyć ideę współpracy z państwami Unii Europejskiej, w tym z Polską. Przeprowadzone wybory prezydenckie, których wyniki ogłoszono 22 marca 2006 roku uznane zostały przez wiele krajów jako nieuczciwe. Rząd Rzeczypospolitej Polskiej wystąpił z wnioskiem o zastosowanie sankcji wobec władz w Mińsku, a zwłaszcza osób odpowiedzialnych za fałszerstwa i łamanie praw człowieka¹⁸. Wezwano do zwolnienia więźniów politycznych oraz budowania na Białorusi społeczeństwa obywatelskiego. Dla swoich działań Polska nie uzyskała zbyt wielkiego zrozumienia wśród państw należących do Unii Europejskiej. Dopiero na spotkaniu ministrów spraw zagranicznych Rady Unii Europejskiej w Luksemburgu wprowadzono zakaz wjazdu prezydenta Białorusi Aleksandra Łukaszenki oraz części przedstawicieli rządu tego kraju na obszar Unii Europejskiej. Zażądano również zwolnienia z więzień działaczy opozycji, wprowadzenia swobody manifestacji oraz zamrożono aktywa przedstawicieli władz Białorusi. Można te działania ocenić jako sukces polskich władz, jak również polskiej opinii publicznej.

W kontekście powyższych rozważań okazuje się, iż w relacjach Polski z Białorusią szczególnie istotnym zagadnieniem okazują się być sprawy związane z prawami i wolnościami człowieka. Jak twierdzi R. Rosa:

Świadomość nowych wyzwań i zadań przełomu wieków i tysiącleci skłania wielu filozofów i pedagogów do podejmowania tych zagadnień w kontekście ogólnych rozważań historycznych, aksjologicznych i prakseologicznych w powiązaniu z perspektywami rozwojowymi świata i człowieka oraz takimi wartościami uni-

¹⁶ Zob. Deklaracja o dobrym sąsiedztwie, wzajemnym zrozumieniu i współpracy między Rzeczypospolitą Polską i Republiką Białorusi, Warszawa 10 października 1991 roku, „Zbiór Dokumentów” 1992, nr 2, s. 18-22.

¹⁷ Zob. A. Legucka, *Polityka wschodnia Unii Europejskiej*, Warszawa 2008, s. 135.

¹⁸ Zob. Oświadczenie Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP w sprawie potępienia metod zastosowanych przez władze Republiki Białoruś podczas kampanii wyborczej i wyborów prezydenckich: www.msz.gov.pl.

wersalnymi, jak: prawda, sprawiedliwość, pokój, demokracja, godność człowieka, jego prawa i wolności¹⁹.

Kształtowanie nowej rzeczywistości w Europie, stosunki między państwami i narodami wymagają nie tylko diagnozowania i prognozowania, ale także wartościowania z humanistycznego punktu widzenia. Najwyższą wartością jest człowiek, dlatego wszelkie działania powinny być mu bezwzględnie podporządkowane. Od tworzonej przestrzeni wolności, możliwości rozwoju intelektualnego i kulturowego oraz społecznego są uzależnione sukcesy lub porażki w budowaniu społeczeństwa obywatelskiego w Polsce i w ramach Unii Europejskiej. Jak stwierdza A. Cudowska, nadzieję współczesnych społeczeństw stanowi dialog ze światem. Jednocześnie zauważa, iż:

Ten dialog zaczyna się w każdym z nas, zaczyna się od naszej zgody na refleksję nad światem i naszym w nim miejsca, od naszej orientacji w świecie, akceptacji lub kontestacji określonego sposobu istnienia w świecie, jego zamieszkiwania²⁰.

Rzeczywistość społeczna na Białorusi wymaga takich przekształceń, aby jej obywatele mogli czuć się wolnymi i niezależnymi obywatelami. Zwrócić należy uwagę na to, iż wizerunek człowieka oraz możliwości zapewniania mu bezpieczeństwa są właściwe danemu kręgowi kulturowemu, który charakteryzują:

- o indywidualizm lub zespołowość,
- o dążenie do samorealizacji, bądź brak możliwości indywidualnego rozwoju,
- o zrównoważony stosunek do autorytetów i osób znaczących lub uległość,
- o zaangażowanie w sprawy publiczne,
- o orientacja na przyszłość lub przeszłość,
- o rozbudowane aspiracje kulturalne i edukacyjne lub ich brak,
- o nastawienie demokratyczne lub autokratyczne²¹.

Analizując sytuację polityczną nie można pominąć działania opozycji wśród której znajduje się liczne grono Polaków. Zauważyć należy, iż w *Deklaracji* poruszona została także kwestia mniejszości narodowych oraz współpracy kulturalnej²². Jak twierdzi A. Milinkiewicz:

¹⁹ R. Rosa, *Filozoficzne i aksjologiczne podstawy praw i wolności człowieka* [w:] R. Rosa (red.) *Prawa i wolności człowieka w edukacji*, Siedlce 2001, s. 5.

²⁰ A. Cudowska, *Pedagogiczne aspekty bezpieczeństwa personalnego w świecie (po)nowoczesnym* [w:] R. Rosa, R. Matysiuk (red.), *Bezpieczeństwo i prawa człowieka w teoriach i praktyce społecznej początków XXI wieku*, Siedlce 2009, s. 61.

²¹ Zob. A. Radziejewicz-Winnicki, *Pedagogika społeczna*, Warszawa 2008, s. 280; J. Koziellecki, *Transgresja i kultura*, Warszawa 1997, s. 119.

²² Zob. Deklaracja o dobrym sąsiedztwie, wzajemnym zrozumieniu i współpracy między Rzeczypospolitą Polską i Republiką Białorusi, Warszawa 10 października 1991 roku, „Zbiór Dokumentów” 1992, nr 2, s. 18-22.

Wszystkich Białorusinów pragnących wolności jednoczy i daje nadzieję rosnąca waga Unii Europejskiej oraz społeczności międzynarodowej dotycząca naszego kraju – ostatniej dyktatury w Europie²³.

Autorytarna władza sprawowana przez Aleksandra Łukaszenkę nie służy budowaniu społeczeństwa obywatelskiego. Ponadto Polacy szykanowani są na różne sposoby. Dotyczy to także organizacji polonijnych. Utworzony 16.06.1990 roku Związek Polaków na Białorusi kontynuuje działalność Polskiego Stowarzyszenia Kulturalno-Oświatowego im. A. Mickiewicza w Grodnie²⁴. Zwrócić należy uwagę na wykorzystywanie rozbitcia wśród Polaków na Białorusi. Władze uznają podporządkowaną sobie organizację Polaków, którą reprezentuje Aleksander Milinkiewicz. Jednak jak twierdzi T. Gawin:

„12 marca 2005 roku odbył się VI Zjazd ZPB. Na prezesa ZPB mimo woli i wbrew oczekiwaniom władz łukaszenkowskich i KGB została wybrana Andżelika Borys – dotychczasowy kierownik działu oświaty w Zarządzie Głównym ZPB. Cała praca władzy i aparatu represyjnego państwa poszła na marne, nie przyniosła oczekiwanego rezultatu. Niezależność organizacji utracona w 2000 roku została odzyskana – władza i KGB miały stracić pełną kontrolę i sterowanie organizacją”²⁵.

Celem nowo wybranych władz Związku Polaków na Białorusi jest:

- o działanie w ramach statutu i skierowanie uwagi na odrodzenie szkolnictwa polskiego na Białorusi włącznie z budową kolejnych szkół polskich,
- o reaktywowanie nieocenzurowanej działalności kulturalnej i poprawienie wizerunku związku w oczach społeczności białoruskiej i zagranicznej, a w pierwszej kolejności polskiej,
- o wyprowadzenie z impasu prasowych organów związku poprzez merytoryczną zmianę ich oblicza i zwiększenie ich nakładu,
- o przekształcenie szkół polskich i Domów Polskich w autentyczne ośrodki polskości na Białorusi,
- o zjednoczenie wszystkich sił polskich na Białorusi na rzecz autentycznego odrodzenia polskości²⁶.

Uwzględnić należy także problematykę współczesnego **państwowego terronu politycznego** w odniesieniu do sytuacji na Białorusi. Analizując to zagadnienie:

²³ A. Milinkiewicz, *Białoruska droga do demokracji* [w:] M. Iwanow (red.) *Białoruś: trudna droga do demokracji*, Wrocław 2006, s. 11.

²⁴ Zob. T. Gawin, *Historia niszczenia Związku Polaków na Białorusi (1988-2005)* [w:] M. Iwanow (red.) *Białoruś: trudna droga do demokracji*, Wrocław 2006, s. 83.

²⁵ T. Gawin, *Historia niszczenia Związku Polaków na Białorusi (1988-2005)* [w:] M. Iwanow (red.) *Białoruś: trudna droga do demokracji*, Wrocław 2006, s. 95.

²⁶ Por. T. Gawin, *Historia niszczenia Związku Polaków na Białorusi (1988-2005)* [w:] M. Iwanow (red.), *Białoruś: trudna droga do demokracji*, Wrocław 2006, s. 102.

[...] można dojść do wniosku, że terroryzm (w postaci biernego oporu – dop. mój) jest w wielu przypadkach zwykłym kontrterrorem, czyli odpowiedzią i obroną słabszych przed represjami i terrorem władz państwowych²⁷.

Terror jest prowadzony wobec białoruskiego społeczeństwa, które nie ma mocy, ale jest świadome własnych praw. Z tego względu nie drogą sankcji, lecz współpracy, uświadamiania społeczeństwa, prowadzenia działalności edukacyjne i kulturalnej można będzie doprowadzić do zmian w świadomości obywateli Białorusi. Dlatego polska polityka wobec Białorusi powinna mieć charakter celowej, zrównoważonej i długookresowej. Oczekiwanie natychmiastowych zmian jest niemożliwe. Natomiast wykorzystywanie Związku Polaków na Białorusi do inspirowania demokratycznych przemian w tym kraju powinno mieć wyważony charakter, aby nie wywołać niepokoju wśród ludności białoruskiej. Bowiem może się ona czuć zagrożona dominacją polskiej mniejszości.

Jakie są zatem i jakie powinny być relacje Polski z Białorusią w sferze bezpieczeństwa, aby zapewniały realizację założeń polskiej racji stanu? Otóż poszanowanie integralności państwa, tożsamości jej obywateli, przy ekspozowaniu praw i wolności jednostki. Szkodliwe są stosunki polsko-białoruskie charakteryzujące się wzajemnymi oskarżeniami prowadzącymi do zaostrzenia sytuacji. Stosowane sankcje w postaci zakazu wjazdu polityków na terytorium UE prowadzą do wzajemnej izolacji. Sądzę, iż najważniejszą sprawą jest prowadzenie dialogu. Próby poprawy sytuacji podjęli w ostatnim czasie między innymi Minister Spraw Zagranicznych Radosław Sikorski w 2008 roku oraz Wicepremier Waldemar Pawlak w 2009 roku. Ociepleniu stosunków nie sprzyja działanie Rządu RP udzielającego bezwzględnego poparcia skonfliktowanego z białoruskimi władzami Związku Polaków na Białorusi pod kierunkiem A. Borys.

Problemem spornym pozostanie nadal kwestia budowy amerykańskiej tarczy antyrakietowej w Polsce. Białoruś jako sojusznik Rosji nie wyraża na to zgody ze zrozumiałych względów.

Sytuację napięcia w stosunkach dwustronnych wywołują polskie próby demokratyzowania Białorusi. Sądzi się, iż wspieranie słabej opozycji odbywa się kosztem polskiej mniejszości narodowej. Przyjmowanie założenia, iż Białoruś znajduje się w przeszłości w Polskiej strefie wpływów jest mało realne. Pokładanie nadziei w obaleniu Aleksandra Łukaszenki nie znajduje do końca uzasadnienia Tak jak w przypadku Ukrainy na jego miejscu pojawi się polityk, który będzie uległy wobec Federacji Rosyjskiej.

²⁷ M. Kucharski, A. Lewandowska-Kraińska, *Wpływ zjawiska terroru i terroryzmu na politykę bezpieczeństwa państwa* [w:] A. Cudowska, J. Kunikowski (red.) *Czynić świat bardziej bezpiecznym*, t. 1, Siedlce 2007, s. 279.